

Woorden worden gezocht

Oude teksten als basis voor een nieuw avondlied

In het Liedboek - Zingen en bidden in huis en kerk (2013) is als Lied 266 het avondlied 'Die ons schiep' opgenomen. Aan Janny de Vries vroeg de redactie een compositie bij deze melodie te schrijven. Een portret van Janny de Vries, haar compositie en deze korte liedbespreking vormen weer het bekende drieluik in dit blad.

De twee-eenheid van tekst en melodie in dit lied zijn van de hand van respectievelijk Sytze de Vries (*1945) en Willem Vogel (1920-2010). Sytze de Vries leverde voor het nieuwe Liedboek een aanzienlijk aantal liedteksten en vertalingen van liederen. Onder de titel 'Zingen is belangrijk, daar blijf ik op hameren' schreef Sebastiaan 't Hart in het augustusnummer van 2015 een bijdrage voor *Muziek & Liturgie*.¹

Willem Vogel is vooral bekend geworden vanwege zijn werkzaamheden als cantor-organist in de Oude Kerk in Amsterdam en de activiteiten die daar (mede) uit voortkwamen. Van 1939 tot 1946 was Vogel organist in Amstelveen, en vervolgens in de Hervormde Emmakerk in Watergraafsmeer. Later werd hij daar ook cantor. Van 1961 tot 1973 was hij cantor-organist van de Nieuwezijds Kapel in Amsterdam. De daar door hem opgerichte cantorij ging in 1973, samen met hem, over naar de Oude Kerk en heette sindsdien Sweelinckcantorij. Vanaf 1977 bleef hij vijftientig jaar organist van deze kerk. Zijn werkzaamheden als cantor beëindigde hij in 1996. In 2010 schreef Sytze de Vries, die van 1988 tot 2005 in de Oude Kerk predikant was en met hem samenwerkte, het decembernummer van *Muziek & Liturgie* voor Willem Vogel een *In Memoriam*.

De tekst

'Die ons schiep' werd eerder gepubliceerd in diverse delen van *Amsterdamse Katernen*, de reeks met kerkmuziek die in de tachtiger jaren van de vorige eeuw in de Oude Kerkgemeente tot stand kwam. Ook verscheen het als Lied 73 in *Zingend Geloven V* (1995), als Lied 122 in de bundel *Tussentijds* (2005) en in de bundels met verzamelde liederen van Sytze de Vries.

Pieter Endedijk schreef op de site van het Liedboekcompendium²:

Het ontstaan van het lied is anekdotisch: componist Willem Vogel had de tonen 'gehoord' in de ruime akoestiek van een leeg kerkgebouw. Wat hij gehoord had poogde Sytze de Vries in woorden te vangen. Zijn eerste poging deugde volgens Vogel niet, maar de tweede wel: 'precies wat ik hoorde: houdt in de holte van uw hand' (strofe

1). In de tweede strofe herkent men de jonge Samuël die in de nacht een stem hoort; in de derde strofe klinkt het begin van Psalm 91 door en de vierde strofe is gebaseerd op een uitspraak van Augustinus. Het gehele lied past ook uitstekend bij Genesis 32,23-33, de nachtelijke worsteling van Jakob. 'Het was nog nacht...', zo begint dit verhaal (zie ook strofe 1); het eindigt met: 'Hij zag de zon opkomen' (Genesis 32,32; vergelijk strofe 5). Jakob gaat als gezegende zijn weg.

De componist schreef de melodie vooral in halve en hele noten en suggereert daarmee een ingetogen wijze van zingen in een heel rustig tempo.'

Wat mij direct opviel in dit lied is dat in iedere strofe een psalmtekst te vinden is. In de eerste strofe is in 'houdt in de holte van uw hand' de door Willem Barnard berijmde versie van Psalm 92 strofe 1 terug te vinden: 'ook als de nacht zich spreidt, houdt ons uw hand geborgen.' In de tweede strofe is de bede 'spreek in de stilte tot uw knecht' terug te vinden in Psalm 62: 2 'mijn ziel keert zich stil tot God'. Het verschil is dat De Vries het als een bede vertolkt en dat de psalmist zich actief tot God richt.

Wanneer in de derde strofe De Vries dicht 'Die ons hoedt [...] onder uw vleugels', dan gaat het over vertrouwen. Psalm 91 kreeg in de uitgave van het Nederlands Bijbelgenootschap (1951) de titel 'Godsvertrouwen in gevaren' mee. In het vierde vers van deze psalm lezen we 'en onder zijn vleugelen vindt gij een toevlucht'.

In de vierde strofe haalt De Vries, met 'ons hart, zo onrustig [...] totdat het rust in U weer vindt', Psalm 42 strofe 3 aan met de bekende woorden 'Hart onrustig vol van zorgen, vleugellam geslagen ziel, hoop op God en wees geborgen', herdicht door Willem Johan van der Molen en Jan Wit.

De vijfde strofe vormt de slotbede 'Kom tot ons als de morgen. Ga over ons op als het licht.' Dit vormt een contrast met 'de nacht' (strofe 1), 'het duister' (strofe 2), en 'zo onrustig' (strofe 4). Hierbij moest ik direct denken aan de liederen van bisschop Ambrosius (339-397), de bisschop die in de christelijke kerk van het westen de strofische zang invoerde. In zijn tijd stond het nachtelijk duister symbool voor dood en gevaar, en stond de zon als symbool voor nieuw leven. Ook

op 'gehoorde' tonen

Willem Vogel achter zijn huisorgel, thuis in Amstelveen. Foto: Peter Lowie

Liedbespreking

Willem Vogel op zijn vaste componeerplek. Foto: Peter Lowie

bij de laatste regel denk ik direct aan Ambrosius, want hier lijkt het haast wel een reminiscentie aan vroeger tijden: waar hij en zijn navolgers Prudentius, Sedulius en Fortunatus een lied (vaak) met een lofprijzing afsloten, zo eindigt De Vries met een deel uit de Aäronitische priesterlijke zegen uit Numeri 6: 25, 'de Here doe zijn aangezicht over u lichten'.

Wij, levend in de eenentwintigste eeuw, herkennen wellicht weinig meer van die symboliek uit de vierde eeuw, maar deze kan ons wel helpen De Vries' tekst dieper en meer verbeeldend in te voelen.

De melodie

Misschien verdient deze melodie – een karakteristieke opeenvolging van tonen die op zichzelf al een verhaal vertelt – het predicaat 'groeimelodie'. Opvallend is dat in regel 1 slechts twee tonen, *g* en *a*, voorkomen. In regel 2 vindt uitbreiding plaats met de toon *b*, en het valt op dat deze regel vanuit de toon *a* feitelijk een spiegel is van regel 1. Regel 3 wordt uitgebreid met de tonen *c* en *d*. Regel 4 vormt, geredeneerd vanuit de laatste noot van regel 3, de kreeftgang van die regel. De eerste helft van regel 5 is een tert lager genoteerd dan regel 3. In regel 6 is de laatste uitbreiding van de melodie te zien;

de tonen *e* en *fis* worden toegevoegd. Deze laatste uitbreiding vindt, voor het eerst in deze melodie, plaats ónder de tonica, waardoor ontspanning 'van onderuit' komt.

Wanneer deze melodie een aantal keer achter elkaar klinkt, lijkt het een beetje op een 'canto ostinato', een almaar doorgaande melodie. Een melodie die in dit geval verstild van karakter is. Een melodie die geen aandacht vraagt, maar wel de ruimte neemt.

Wat betreft het tempo van deze melodie: gezien de gehanteerde notenwaarde is een puls van circa MM72 voor de halve noot een welkom tempo. Hierdoor krijgt de melodie de ruimte die het verdient, namelijk die van de Oude Kerk in Amsterdam, de ontstaansplek van dit muzikale verhaal.

Christiaan Winters twijfel in het *Compendium* of de maatstrepen correct geplaatst zijn, deel ik. Het tekstuele hoofdcacent, en daarmee ook het melodische accent, valt volgens de notatie in het *Liedboek* steeds halverwege de maat. In de laatste strofe valt een tekstaccent wezenlijk verkeerd: 'Ga over óns op' moet uiteraard zijn 'Ga over ons óp'.

Tenslotte

Omdat de 'het' of de 'die' in dit avondlied onbenoemd blijft, is diegene die ons schiep, zoekt, hoedt, kent en nadert een mysterie, een geheimenis. De tekst raakt bij deze melodie de juiste toon. En wanneer dit lied niet al te stevig wordt gezongen en begeleid, kan er wellicht iets beleefd worden van de intimiteit van deze 'groeimelodie'.

Misschien komt dit lied nog wel het best uit de verf wanneer het a capella gezongen wordt. In de begeleidingsbundel is dan wel een vierstemmige zetting van Vogel opgenomen, maar deze beweegt zich harmonisch eigenlijk alleen maar op en rond de eerste en vierde trap. Het is daarmee een niet meer dan noodzakelijke, zeer basale ondersteuning.

Op www.liedboekcompendium.nl valt te lezen dat dit lied ook als gesproken avondgebed kan fungeren. Tegen de achtergrond van de ontstaansgeschiedenis van dit lied lijkt me dat onwenselijk. Immers: 'Zingen is belangrijk, daar blijf ik op hameren'! •

¹Oude nummers van *Muziek & Liturgie* vanaf jaargang 2009 zijn voor leden te lezen op www.muziekenliturgie.nl/tijdschriften

²www.liedboekcompendium.nl